

Inhoud

17 Ten geleide

1

23 De literatuur van circa 1560 tot 1585

De literatuur in Brabant en Vlaanderen 24

Vitaliteit van het rederijkersleven in de jaren zestig 26

Vernieuwende tendensen in de rederijkersliteratuur 27

De const van rhetoriken 27

Vertalingen 29

Het landjuweel van 1561 30

Van de gildekamer naar de drukpers 33

De vroege renaissance 36

Den hof en boomgaard der poësie (1565) 36

Vrouwenstemmen en nieuwe vrouwenlectuur 38

Humanistische impulsen 39

*Drukkers, uitgevers en boekhandelaars. De goedlopende
emblematiek* 42

De jonge Jan van der Noot 45

Op de vlucht 47

Literatuur en Hervorming 49

De rederijkers en de Hervorming 49

De kracht van het vrije bijbelse lied 51

De psalmberijmingen 53

Ballingschapsliteratuur 57

Londen 57

Duitsland 61

Literatuur in de jaren zeventig en tachtig 67

De literatuur onder Alva 68

Dichters in dienst van Willem van Oranje 70

Geuzenliederen 74

Literatuur onder calvinistisch bewind 77

Katholiek weerwerk 79

Voortzetting van de Brabantse literaire renaissance 81

Moraalfilosofie op maat van de const 86

De literatuur in Holland	89
<i>Morele lessen via de drukpers</i>	92
<i>Doperse liederen</i>	92
<i>Humanisme in de volkstaal</i>	93
Dirck Volckertsz. Coornhert (1522-1590)	97
<i>Pleidooi voor de moedertaal</i>	98
<i>De boodschap: perfectisme</i>	99
<i>De poëtische middelen</i>	99
<i>Lieder en proza</i>	101
<i>Toneelspelen</i>	103
De Hollandse rederijkers in een stroomversnelling	105
<i>Bijbelse lering in Rotterdam 1561</i>	105
<i>Rederijkers in verzet: Amsterdam en Haarlem</i>	107
<i>Bestrijding door de gereformeerde kerk</i>	110
<i>Meebouwen aan de nieuwe maatschappij</i>	112
<i>Toneel in het bevrijde Haarlem: Louris Jansz.</i>	116
Poëtische vernieuwingen in Leiden	118
<i>De universiteit als de schoot der muzen</i>	118
<i>De poëtische opvattingen van Jan van Hout</i>	123
<i>Van Hout en de Leidse rederijkers</i>	126

2

129	De literatuur van 1585 tot circa 1600
-----	--

De literatuur in Brabant en Vlaanderen 130

De grote emigratie 130

Katholiek humanisme 132

Literatuur in de volkstaal: vroomheid en geloofsijver 133

De literatuur in Holland op eigen wegen 135

Cultuurpolitiek van de Amsterdamse kamer De Eglentier 137

Taalbouw 138

De dichtkunst van Hendrik Laurensz. Spiegel 141

Spiegel als dichter-filosoof 142

De poëtische opvattingen van Spiegel 144

De toneeldichter Spiegel 145

'Boertelijk' schrijven: Pieter Roemer Visscher in De Eglentier 146

Waardering voor Spiegel en Visscher in het Leids academisch milieu 147

Traditie en vernieuwing bij Hollandse rederijkers 150

Manifestaties ter verwelkoming van stadhouder Maurits 150

<i>Wedstrijden in Leiden en Rotterdam</i>	151
<i>De oudheid als referentiekader</i>	155
<i>Rederijkerstoneel</i>	155
<i>Het Leidse Loterijspel (1596)</i>	156
<i>Bijdragen tot literaire vernieuwing door Zuid-Nederlandse immigranten</i>	158
<i>Het toneel van Jacob Duym</i>	158
<i>Karel van Mander: dichterschap op Zuidelijke leest</i>	161
<i>Van Manders literaire netwerk</i>	164
<i>Van Manders Schilder-boeck</i>	166

3

169	De literatuur van circa 1600 tot circa 1620
-----	---

Vooraf 170

De nieuwe dichtkunst van de Leidse Helicon	172
<i>Naar een klassieke tragedie van eigen bodem</i>	172
<i>Duym in dienst van het Leids nationaal gevoel</i>	175
<i>Heinsius' theorieën over dichtkunst en toneel</i>	176
<i>Dichten in de moedertaal</i>	177
<i>De liefdesemblematiek: van recreatie tot negotie</i>	179
<i>Nederlandse lyriek van een classicus</i>	182
<i>De Nederduytsche poemata (1616) en de hymnen</i>	183
<i>In het spoor van Du Bartas</i>	187

Amsterdam, de nieuwe Parnas	189
<i>Een centrum van boekproductie</i>	189
<i>Gebruiklyriek voor een nieuw publiek</i>	193
<i>De nieuwe prestigieuze liedboeken</i>	195
<i>De wedijver rond de lucratieve liefdesemblematiek</i>	198
De Eglentier	202
<i>De erfenis van Spiegel: P.C.Hooft</i>	204
<i>De lyriek van Hooft en Bredero</i>	206
<i>Nieuwe dramaopvattingen</i>	215
<i>Didactisch divertissement</i>	218
<i>Pastorale ethiek</i>	220
<i>Een leerschool voor bestuurders</i>	222
<i>Spiegels van menselijke zwakheid</i>	225
<i>De Brabantse kamer</i>	228

- Brabants drama* 229
Bijbels-religieuze inspiratie in het toneel 231
Lyriek: Vondels ontwikkeling tot religieus dichter 233
De Nederduytsche Academie 235
 Politieke en poëtische stellingname 237
 Vaderlands toneel 241
 Strijd om het toneelpubliek 243
 Concurrentie vanuit De Eglentier: Theodore Rodenburgh 245
Het 'Saligh Roemers huys' 247
 De Sinnepoppen 248
 De dochters: dichters en muzen 252
Schrijven in opdracht 254
 Broodschrijvers 255
 Drempeldichten 258
- Noordelijke rederijkers buiten Amsterdam* 259
Haarlem en Leiden: vernieuwing en traditie in Den Nederduytschen Helicon (1610) 260
Rederijkerswedstrijden 262
 Het doordringen van nieuwe poëtische normen 263
 Bijdragen aan actuele religieuze en politieke discussies in enkele wedstrijden 267
- Antwerpen, 'de zon aan de Nederlandse hemel'?* 270
Een elite in het spoor van Lipsius 272
 De emblemataboeken van Otto van Veen 273
 Lipsius en de Nederlandsschrijvende dichters 275
De rederijkers 276
 Het toneel 278
 De lyriek 282
 Een Schadt-kiste der filosofen ende poeten 283
Richard Verstegen: schrijven voor een nieuw vaderland 284
- Justus de Harduwijn en de nieuwe generatie renaissancisten* 287
Een belangrijke inaugurale rede 288
De weerlicke liefden tot Roose-mond (1613) 289
Geestdrift voor de 'nieuwe konste' 290
- Letterkunde in dienst van de contrareformatie* 294
Boeken met vele gezichten 295

Geestelijke liedboeken 296
Herleving van het liedgenre 297
Het Prieel der gheestelijcke melodie 298
Een standaardbundel? 299
De Goddelicke lof-sanghen (Gent 1620) 300
Spektakels 302

4
305 De literatuur van circa 1620 tot circa 1650

Vooraf 306

De letteren in Zeeland 308
Jacob Cats, de voorman 309
De Silenus Alcibiadis sive Proteus (Middelburg 1618) 310
Moraal rond seks en huwelijk 312
De Middelburgse lauwerhof 315
De Zeeusche nachtegael (1623) 316
De 'Sinne-cunst' van Adriaen van de Venne 318
Johan de Brune de oude 320
Adriaen Hoffer 322
Adriaen Valerius 324
Rederijkers 325
'Particuliere' dichters 328

Constantijn Huygens 330
Huygens, de nieuwe zwaan 332
Otia 337
In het spoor van Huygens 340

Nieuw werk van Cats 344
De Zeeuwse boeken herwerkt 344
Twee opmerkelijke bundels 345
Onder het juk van het ambt 349
Receptie 350

De Hollandse literaire elite 352
Vondel in het milieu van Hooft 355
Vondels maatschappijkritiek 357

Vondel en Hooft: dichterlijke zelfprofilering in gedichten voor Frederik Hendrik 359
Kwesties van smaak 363
Huygens voor eigen kring 368

Literatuur in Amsterdam 370
Van kamers naar Schouwburg 371
Het toneel van Jan Harmens Krul 371
De Academie 372
De Schouwburg van Jacob van Campen 375
De tragedies van Vondel 379
Toneelsuccessen op het gebied van het ernstige drama 387
Beproefde kluchtthema's 390
Poëzie in Amsterdam 392
Lyriek voor het sociaal verkeer; Jan Harmens Krul 392
Vondel als lyrisch dichter 396
Wedijver met Vondel 402
Dichters in de oppositie 408
Cultuurspreiding in belerend en amuserend proza 411

Literatuur in de burgercultuur van andere regio's 413
Literair leven in de Republiek buiten Zeeland en Amsterdam 413
Liederen en toneel van rederijkers 415
Nederlandse poëzie uit academische kring: Leiden 420
Literatuur in de 'hofstad': Den Haag 423
Literatuur van een intellectuele elite rond de Latijnse school: Dordrecht 428
Stichtelijk-moraliserende literatuur van een regionale elite: Friesland 433
Literatuur als vermaak van de jeunesse dorée: Nederlandse romans 436
Literair leven in Brabant en Vlaanderen 440
Antwerpen: productieve toneelschrijvers in tanende kamers 443
Brusselse ambities 447
Literair elan in westelijk Vlaanderen 454

De religieuze letterkunde 460
De Statenbijbel en psalmberijmingen 461
Predikantenpoëzie voor kenners: Revius en Martinius 463
Het lied 466
Camphuysen 467

- Doopsgezinde liedboeken* 470
- Het gereformeerde lied* 472
- Katholieke liedboeken* 474
- Liederen voor de Hollandse zending; Joannes Stalpart van der Wiele* 476
- De herleving van de mystieke literatuur in het Zuiden* 479
- Embleemboeken: lering, vroomheid en vermaak* 483
 - De impact van een illustrator: Boetius a Bolswert* 486
 - De wereld ontmaskeren: Adriaan Poirters* 488
- Lekendichters in dienst van de contrareformatie* 492

- Literatuur voor de nationale zaak* 494
 - Vaderlandse lofzangen in de Republiek* 494
 - Literair verweer in Brabant en Vlaanderen* 498
 - Hoofst Neederlandsche hystoorien* 499
 - 1648: dichters over vrede en vrijheid* 502

5
507 De literatuur van circa 1650 tot circa 1670

Vooraf 508

- Vormen van canonisering* 510
 - Bloemlezingen* 511
 - Verzamelde werken* 518
 - De canon van het Zuiden?* 522

Het toneel 523

- De Amsterdamse Schouwburg* 524
 - Vondel tragicus en de autoriteit van Aristoteles* 530
 - Poëtica en thematiek in Vondels tragedies vanaf Salomon (1650)* 532
 - De klassieke toneelwetten ter discussie* 538
 - Politieke opiniëring op het Amsterdamse toneel* 541
- Toneel in het Noorden buiten Amsterdam* 545
 - Politieke opiniëring?* 545
 - De Haagse schouwburg van Van Fornenbergh* 548
- Toneel in de Zuidelijke Nederlanden* 550
 - Voor elk wat wils* 551
 - Het Brussels-Antwerps-Amsterdams toneelnetwerk* 553
 - Religieus theater* 556
 - De Brusselse feesten van 1670* 559

- Netwerken 561
- Dichters en schilders* 561
- Vondel gekroond* 562
 - De broederschap en het stadhuis* 564
 - Dichters en schilders in het Zuiden* 569
- Vriendenkringen* 571
- Poëzie als sociaal bindmiddel: Amsterdam* 572
 - Poëzie vanuit een broederschap in de geest: Rotterdam* 579
- Dichters en mecenaat* 584
- Patriciërspatronage* 586
- In openbare dienst van de macht* 590
- Dichters en de actualiteit* 592
- Politiek engagement in de Republiek* 593
- Val en herstel van vorsten* 594
 - De zeeoorlogen* 595
 - Visies en interpretaties* 596
- Dichters en actualiteit in het Zuiden* 599
- Observatie van de concrete wereld* 602
- Heren en hun tuinen: hofdichten* 603
- Het buitenleven: van lof naar beschrijving* 604
 - Hofdichten van Huygens, Westerbaen en Cats* 605
 - Andere hofdichters* 610
- De dwarsliggers: van satire naar zelfspot* 613
- De satire bij De Decker* 614
 - Distantie tot het 'hoge' dichterschap: Joannes Six van Chandelier* 616
 - Poëzie van een libertijn: Matthijs van de Merwede* 619
 - Burleske spot en zelfreflectie: Willem Godschalck van Focquenbroch en Aernout van Overbeke* 622
- Verhalen voor velen* 627
- Vertalers* 628
- Romans, novellen, anekdotebundels* 631
- Reisverhalen en exotica* 635
- Ontspanningsliteratuur in het Zuiden* 640
- Religieuze literatuur* 645
- Leerdichten of werken van 'heilige stoffe'* 646

- De taal van de emotie: passieyriek en lijdensmeditaties* 651
De letterkunde van de Nadere Reformatie 658
Het woord van de leraren: de heiliging van kerk en maatschappij 660
De beschouwing van natuur en leven: geestelijke overdenkingen 666
Luisteren naar de ziel: bevindelijkheid 670
Mystieke accenten 673
Literatuur van en voor katholieken 676
Liedboeken uit het Noorden 676
Liedboeken uit het Zuiden 680
Poirters en zijn 'school' 683

6
 689 De literatuur van circa 1670 tot circa 1700

Vooraf 690

- IJveraars voor orde en beschaving: de Noordelijke adepten van het Frans-classicisme** 691
Nieuwe ideeën uit Frankrijk 692
Lodewijk Meijer, de voorman van Nil Volentibus Arduum 694
Het beschavingsoffensief van Nil 696
Opschorting van acties tot nader order 701
Andries Pels als woordvoerder van Nil 705
Reacties op het optreden van Nil 709

- Het nieuwe toneel in het Noorden** 710
Een nieuw schouwburgbeleid 711
Het schouwburgrepertoire in de latere jaren 715
Vertalingen en multimediaal genoeg 716
Deugdhelden en gewetenloze schurken 720
Bevordering van de burgerlijke orde 723
Noord-Nederlands toneel buiten Amsterdam 726

- Toneelleven, rederijkers en literaire disputen in de Zuidelijke Nederlanden** 728
'Hollandse' toneelgezelschappen op bezoek 729
Antwerps toneel van eigen bodem 731
De Olijftack en de Ogier-dynastie 731
Pogingen tot verandering: jonker Herman Franciscus van den Brandt 735

- Brussel* 739
- Het kleinsteedse toneel en literaire leven* 741
- Cornelis de Bie* 742
- Michiel de Swaen als toneeldichter* 746
- De Neder-duitsche digtkonde* 750
- De weerklank van de Brugse Helicon* 753
-
- Terugblikken en voortbouwen* 757
- Vondels nalatenschap aan zijn 'zonen'* 758
- Omzien in bewondering* 766
- De herfst van een patriarch* 772
- De Index Batavicus rond de eeuwwisseling* 777
-
- Vrouwen in het profane literaire circuit* 778
- Het literaire netwerk van Katharina Lescailje en Titia Brongersma* 779
- Liefde en vriendschap in vrouwelijk perspectief* 783
- Vrouwen over gebeurtenissen buiten hun eigen kring* 786
-
- Dichters in politieke neer- en opgang* 787
- De moord op de gebroeders De Witt* 788
- Het vaderland gered* 792
- Propaganda tegen en voor Oranje* 794
-
- Ontspanningsliteratuur voor de zinnen. Van literair amusement tot uitdagend libertinisme* 799
- 'Daar heerst de min'. Jan Luykens Duytse lier* 800
- Romans* 804
- Het fatsoen in het geding* 806
- Radicaal gedachtegoed?* 810
-
- Religieuze literatuur in de Spaanse Nederlanden* 814
- Lekendichters: poëzie voor bidstoel en broederschappen* 814
- Liedboeken: zingen, mediteren en mystiek* 817
- Tredend uit de verborgenheid: autobiografische teksten van vrouwen* 821
- De spiritualiteit van het schrijven in vrouwenkloosters* 823
- De begijnen* 827
- Schrijven en 'geschreven worden' in een kluis: Maria Petyt (1623-1677)* 829

Religieuze letteren in de Republiek 833
Het gereformeerd geloof als ruimte voor poëzie en emblemata 834
Vrouwen aan het woord in de gevestigde kerk 840
Bidden en zingen: liederen voor het gezin en conventikels 845
In de ban van profetessen en profeten 847
 Een wetenschapper in nood: Jan Swammerdam en Antoinette Bourignon 848
 'Eukleria' of de beste keus: Anna Maria van Schurman volgt Jean de Labadie 852
 De geschriften van Jacob Böhme 854
Stille pelgrims op zoek naar het eeuwige vaderland: Jan Luyken en zijn kring 856
 Het tweede debuut van Jan Luyken 856
 De Voncken der liefde Jesu 859
 Luyken in gezelschap: etser, lieddichter en lichtend voorbeeld 862
 De stichtelijke embleemboeken 867

871 Bij wijze van nawoord: de muzen... onbegrensd

De Nederlandse literatuur buiten de Lage Landen 873

Het Duitse taalgebied 875

Scandinavië 880

Denemarken 880

Zweden 882

De Nederlandse variant? 884

887 Aantekeningen

943 Illustratieverantwoording

947 Literatuur

1011 Register